

Justis- og beredskapsdepartementet

Deres ref: 23-2619

Vår ref: IGL/AG

Dato: 26.09.2023

Høring –NOU 2023: 17 Nå er det alvor- rustet for en usikker fremtid

Kommisjonen har gjort en god og grundig jobb og levert en omfattende NOU som tar for seg flere av de utfordringene vi alt står i og de som kan komme. I en tid der vi har sett både pandemi, krig i Europa og store klimaendringer er vi nødt til å være forberedt så vi er rustet til å ta oss gjennom det. For Akademikerne er det flere temaer som er viktige å løfte. Digitalisering av sektorer og næringer bringer med seg flere goder, men åpner også opp for nye sårbarheter. Det er flere utfordringer knyttet til sektorprinsippet, blant annet manglende dialog og ansvarsfordeling. For Akademikerne er kompetanse viktig for å finne gode løsninger på flere av utfordringene kommisjonen viser til og for å dekke sårbarheter. Dette gjelder både i befolkningens kompetanse om beredskap, så vel som å sikre kompetente fagmiljøer i for eksempel kommunene.

NOU-en peker gjentatte ganger på viktigheten av samarbeidet mellom ulike sektorer, næringer og aktører. Det som Akademikerne savner, er omtale av trepartssamarbeidet. Trepartssamarbeidet er en viktig bærebjelke i det norske samfunnet. Viktigheten av dette samarbeidet kom tydelig til syne under pandemien. Her viste partene stor grad av fleksibilitet og tilpasset blant annet tariffavtaler for å møte den krevende situasjonen vi da sto i. Partene i arbeidslivet er en viktig aktør også i beredskapsarbeidet.

5. en sammenhengende og robust beredskapsstruktur

Akademikerne er enige i at «et effektivt samarbeid på tvers av beredskapsressurser» vil være avgjørende for å best kunne løse de utfordringene vi som samfunn står overfor. Ordninger må på plass for å sikre dialog på lokalt, regionalt og sentralt nivå.

Lokalt nivå: Kommunene er tette på befolkningen og er ofte i førstelinjen for å sikre befolkningens sikkerhet. Vi er derfor helt avhengige av å ha kommuner med bred og høy kompetanse. En [rapport Menon](#) har utarbeidet på oppdrag for Akademikerne viser at mange, spesielt små, kommuner sliter med å rekruttere personer med høyere utdanning. Rapporten viser også at mangel på kompetanse og kapasitet rammer tjenestetilbudet. I [Akademikerne innspill](#) til Generalistkommuneutvalget støtter vi forslaget om interkommunalt samarbeid. Dette vil bidra til større fagmiljøer, deling av ressurser og bedre samhandling.

Regionalt nivå: Statsforvalteren har et stort ansvar for arbeidet med samfunnssikkerhet, beredskap og krisehåndtering. De har blant annet ansvar for å samordne, holde oversikt over og informere om arbeidet med beredskap og samfunnssikkerhet i fylket. Statsforvalteren fungerer som et bindeledd mellom kommunene og staten på en rekke områder. Statsforvalteren har ingen myndighet over kommunene unntatt når det gjelder å følge opp tilsyn med kommunens oppfølging av beredskapspliktene. Kommisjonen har fått innspill om at flere statsforvaltere opplever at andre aktører har større forventninger til embetenes samordning enn det gjeldende lovverk og praksis tillater. På bakgrunn av dette støtter Akademikerne kommisjonens forslag om å styrke statsforvalteren med friske midler til kompetanseheving, regionalt samarbeid og flere ansatte. Akademikerne mener videre at statsforvalteren bør kunne etablere en vaktfunksjon ved kriser/økt beredskap.

Kommisjonen viser til at fylkeskommunens rolle i beredskaps- og samfunnssikkerhetsarbeidet er noe mer uklar. Sammenlignet med kommunene er det lite spesifikke krav og større rom for tolkning innenfor dagens lovgivning. Det er viktig at fylkeskommunene har et tydelig mandat og ansvarsområde. Akademikerne støtter derfor forslaget om å tydeliggjøre ansvar og oppgaver til fylkeskommunene på samfunnssikkerhet- og beredskapsområdet for å styrke fylkeskommunenes forutsetninger for å kunne ivareta dette ansvaret.

Sentralt nivå: regjeringen har det øverste og overordnede ansvaret for beredskapen og i håndteringen av kriser. Kommisjonen mener det er behov for å tydeliggjøre direktoratenes ansvarsområder og bedre informasjonsdeling mellom etatene. Akademikerne støtter både at det utarbeides en nasjonal sikkerhets- og beredskapsstrategi så vel som en langtidsplan for sivilt beredskap. Dette vil etter Akademikernes syn bidra til bedre samarbeid og koordinering på tvers av etater og nivåer. Kommisjonen foreslår også å gjøre Justis- og beredskapsdepartementet til fast sivil lederdepartement. Akademikerne støtter at det opprettes et fast sivil lederdepartement. Akademikerne mener det burde vært Statsministerens kontor, men anerkjenner at det ikke er realistisk slik departementsstrukturene er i dag. På bakgrunn av dette mener vi det er naturlig at det er Justis- og beredskapsdepartementet som får denne rollen innenfor dagens strukturer.

7. sammensatte trusler

Akademikerne stiller seg bak kommisjonens konklusjon om at risikoen for sammensatte trusler øker. Regjeringen definerer sammensatte trusler «som en betegnelse på strategier for konkurranse og konfrontasjon under terskelen for direkte væpnet konflikt som kan kombinere diplomatiske, informasjonsmessige, militære, økonomiske og finansielle, etterretningsmessige og juridiske virkemidler for å nå strategiske målsettinger.» Hensikten er å skape dilemmaer på tvers av sektorielle ansvarsområder, utnytte sårbarheter og muligheter i samspillet mellom sivile og militære aktører og gjennom dette bidra til å viske ut skillet mellom fred og væpnet konflikt. Eksempler på sammensatte trusler er påvirkning, for eksempel gjennom falske nyheter og desinformasjon på sosiale medier, digitale angrep, statlig styrt migrasjon, oppkjøp av teknologibedrifter og kritisk infrastruktur, etterretning og sabotasje. Det er med andre ord snakk om trusler mot enkeltpersoner så vel som samfunnet i stort. Derfor er det viktig at aktører på ulike nivåer får kunnskap om disse og ressursene til å kunne håndtere mulige angrep og

sikkerhetshull. De etablerte samordningsmekanismene på lokalt, regionalt og sentralt nivå må tydeliggjøres og styrkes. Dette henger sammen med forslagene under kapittel 5 og vi viser derfor til punktene over.

8. befolkningens egenberedskap

Egenberedskap handler om alt fra å ha tilstrekkelig med matvarer på lager til å kunne identifisere des- og feilinformasjon på sosiale medier. Som kommisjonen skriver i kapittel 7 er desinformasjon og falske nyheter en del av det sammensatte trusselbildet. Akademikerne støtter forslagene om at også dette inkluderes i arbeidet med å sikre befolkningens egenberedskap. Evnen til kritisk tekning er allerede en viktig del av undervisningen i skolen. Akademikerne er enige i at dette kan bygges på og utvides, spesielt med tanke på raske teknologiske utviklinger. Dette fordrer imidlertid at man har lektorer og lærere med relevant kompetanse og at de får relevante etter- og videreutdanningstilbud spesielt innenfor bruk av digitale læremidler.

Det er viktig at informasjon om egenberedskap og eventuelle hendelser når ut til hele befolkningen, språk og kulturelle hensyn må tas så alle får nødvendig informasjon. Akademikerne er enige i at man også skal hensynta barn og unge i arbeidet med å nå ut med informasjon.

Kommisjonen trekker frem betydningen av psykososial oppfølging i etterkant av kriser. Akademikerne er enige i at psykososial oppfølging så vel som oppfølging av helsepersonell generelt er viktig for samfunnet etter en krise. Det vil også bidra til å belyse eventuelle hull i beredskapen og bidra til forbedring av tilbudet. Dersom man skal få til dette må man sikre at kommunene har denne kompetansen.

12. næringslivets rolle i beredskapen

Norsk næringsliv representerer en betydelig beredskapsevne og er en stor ressurs for beredskap og krisehåndtering. Næringslivet i Norge er internasjonalt, eksportrettet og mangfoldig med ressurser både i luft, til sjøs, på land og i rom. Dette gjør også næringslivet sårbart for angrep. Mange bedrifter er underlagt sikkerhetsloven. Det er viktig at denne da er forstått i de ulike virksomhetene.

Akademikerne stiller seg bak kommisjonen vurdering om at en må satse på å styrke samarbeidet mellom norsk næringsliv og offentlige myndigheter. Her er det også viktig, som nevnt i innledningen, at partssamarbeidet og partsdialogen er en selvsagt og integrert del. Dette gjelder på alle nivåer av samfunnet.

Vi trenger ordningen for incentiver og kompensasjon når næringslivet stiller sine ressurser til rådighet.

13. forsyningssikkerhet

Vi vet at kriser kan ramme globalt og påvirke forsyningskjedene for varer og tjenester. Det er opp til hvert departement å bidra til at industri og handel kan opprettholdes for å sikre forsyninger av varer til det norske markedet. Nærings- og fiskeridepartementet er hovedansvarlig departement for forsyningssikkerheten. Departementet har ikke et generelt eller overordnet beredskapsansvar for forsyning av varer som håndteres av næringslivet. Sektordepartementene har ansvar for forsyning av varer under eget ansvarsområde, eksempelvis har Helse- og omsorgsdepartementet ansvaret for forsyning av legemidler. Andre offentlige virksomheter har også ansvar for forsyning innenfor sine områder. Det er mange aktører som har ansvar for sine områder og disse områdene kan ofte være overlappende.

Akademikerne støtter kommisjonens forslag om at Nærings- og fiskeridepartementet har overordnet ansvar for å sørge for forsyningssikkerheten utover det de har i dag. Dette for å koordinere arbeidet med forsyningssikkerhet bedre. Akademikerne støtter videre at det utarbeides en strategi for forsyningsberedskapen så vel som prinsipper for tverrsektoriell prioritering i kriser.

14. energiforsyning

En sikker energiforsyning har blitt ytterligere aktualisert etter Russlands invasjon av Ukraina da store deler av Europa ble rammet av at Russland stoppet eksporten av gass til europeiske land. En sikker og trygg forsyning av energi er avgjørende for lands økonomi og sikkerhet. Uten en pålitelig energiforsyning er flere samfunnsfunksjoner sårbare. Norge er en viktig eksportør av olje- og gass til Europa og må derfor sees i sammenheng med energiforsyningen i europeiske land. Akademikerne mener man må satse på fornybar energi, dette vil også bidra til å sikre forsyningssikkerheten i stort. Akademikerne mener det også er viktig å finne ordninger og virkemidler som bidrar til at bedrifter og husholdninger bruker mindre strøm. Kommisjonen foreslår å avklare ansvar, oppgaver og myndighet på elsikkerhetsområdet. Dette støtter Akademikerne.

16. matforsyning

Matforsyning handler både om hvor mye mat som er tilgjengelig, og om i hvilken grad befolkningen har tilgang til maten. Matproduksjon er viktig beredskap. Det er nærings- og fiskeridepartementet som har koordineringsansvaret for forsyningsberedskapen for matvarer. Landbruks- og matdepartementets ansvar er hovedsakelig knyttet til primærproduksjon og import av landbruksprodukter. Norsk matproduksjon er hovedsakelig kjøtt og melkeprodukter og er avhengige av å importere mye av det vi trenger av kornprodukter og grønnsaker. Norge er euroapas største fiskerinasjon og verdens niende største. Begge disse er avhengige av å importere kraftfôr fra utlandet.

Kommisjonen konkluderer med at det er nødvendig å øke Norges selvforsyningsgrad og snarest starte oppbygging av lagerhold. Videre påpeker kommisjonen at tilgang på kompetanse er en

sentral forutsetning for dette. Både i produksjon, fordeling og dyrehelse. Dette er en konklusjon Akademikerne støtter. Mattrygghet er avgjørende i et folkehelseperspektiv og for den generelle tilliten til norsk matproduksjon og systemet i sin helhet. Tilgang på veterinærer som kan ivareta klinisk veterinærpraksis på produksjonsdyr i jordbruket har gradvis blitt dårligere de siste årene. Mange kommuner melder at de mangler veterinærer til klinisk vakt. I Norge er det også en mangel på studieplasser for å få utdannet nok veterinærer og vi er avhengige av at norske studenter studerer i utlandet.

I Naturviternes innspill til Akademikerne skriver de at det er viktig at man innfører spesifikke tiltak for å beskytte arealer som er spesielt egnet for matkorndyrking. Dette støtter Akademikerne. Akademikerne støtter også at det gjennomføres en utredning med konkrete forslag til tiltak som kan gjennomføres, og vurderinger av disse i tråd med Naturviternes innspill.

17. drikkevannsforsyning

Norske kommuner eier og drifter over 90 prosent av vannverkene. Mye av dagens rørnett må oppgraderes. I snitt lekker 30 prosent av det rene vannet ut av ledningene. Kvalitet og sikkerhet i vannforsyningen er heller ikke god nok og alternative drikkevannsforsyninger er begrenset flere steder, også i mange store kommuner som Oslo. Klimaendringene påvirker også vannforsyningene, både tørke og kraftig nedbør medfører problemer for vannforsyningen. Leverandørene er også sårbare for digitale angrep. Som Naturviternes skriver må man prioritere forebyggende tiltak. De forslår å kartlegge nødvendige forsyninger og kjemikalier for å opprettholde drikkevannskvalitet. Dette er et forslag Akademikerne støtter. Videre støtter vi kommisjonens forslag om at man gjennomfører en risiko-, sårbarhets- og beredskapsanalyse av drikkevannsforsyningen i Norge.

19. klimatilpasning og håndtering av naturfare

Akademikerne støtter kommisjonens vurdering av at klimaendringer er en stadig økende trussel og er en av trendene som i størst grad truer samfunnssikkerheten og setter liv og helse i fare, med store ringvirkninger i samfunnet. Eksempelvis vil vi få mer ekstremvær både i Norge og i andre land. Ekstremvær i andre deler av verden vil også påvirke Norge. Vi vil blant annet få flere klimaflyktninger og det kan gå ut over matforsyningen. Det kan også påvirke energiforsyningen og føre til store ødeleggelser som vil koste kommunene dyrt. Det forbyggende arbeidet vil da være spesielt viktig.

Menons rapport viser at et av områdene som rammes av manglende kompetanse i kommunesektoren, er klima og naturvern. Mangelen på ingeniører, teknologer og spisskompetanse hemmer utvikling, vedlikehold og nye utbyggingsprosjekter av kritisk infrastruktur i kommunene. Konsekvensene er nedbygging av natur, høyere klimagassutslipp og dårlig tilrettelegging for privat næringsliv. Etter Akademikernes syn må kommunene satse på og rekruttere folk med høy kompetanse og spisskompetanse. Akademikerne er enige med

Naturviterne i at man må «... styrke samarbeidet mellom statlige og kommunale etater, og bygge sterke fagmiljøer som får en klar bestilling om å håndtere klimatilpasning i tildelings- og oppdragsbrev fra politisk ledelse.» Akademikerne støtter også Naturviternes innspill om at arealplaner er særskilte viktige for å jobbe med klimatilpasning.

20. digital sikkerhet

Akademikerne er enige i kommisjonens vurderinger, teknologiutvikling og digitalisering har potensiale til å motvirke ulike sårbarheter i samfunnet. Det bidrar til innovasjon og effektiviserer prosesser, samt bidrar til bedre kommunikasjon mellom myndigheter og etater. Digitalisering gir oss også nye sårbarheter. Vi har blant annet sett en økning i digitale angrep som rammer samfunnet bredt. Digitale angrep er blitt en stor trussel for samfunnet. Her kunne kommisjonen gått lenger i å se på sårbarhetene. For eksempel vil digitalisering av landbruket (kapittel 16) og transport (kapittel 18) påvirkes av digitale trusler. Hvis hele maskinparker slås ut, vil dette gå ut over forsyningssikkerheten. Akademikerne mener derfor sektorene må ta ansvar for digital sikkerhet og må ha bedre informasjonsflyt seg imellom. Kompetanse innenfor digital sikkerhet må styrkes og vi må satse på etter- og videreutdanning innenfor disse fagfeltene. Det er blant annet et stort behov for sikkerhetsklarerbare IT-personell. Det er også behov for å styrke kompetansen i befolkningen som sådan, viser her til kap. 8 om befolkningens egenberedskap. Akademikerne er enige i at næringslivet spiller en stor rolle det digitale beredskapsarbeidet og at de må samarbeide med relevante myndigheter.

Akademikerne støtter kommisjonens forslag om å etablere en strategi og en langtidsplan for nasjonale digitale infrastrukturer. Videre støtter vi forslaget om å opprette kompetansebrønner om teknologi, sikkerhet og beredskap. Dette vil fordre tette samarbeid mellom myndigheter, næringslivet og akademika og dette må tilrettelegges.

25. helseberedskap

Helseberedskapens formål er å verne om liv og helse og sørge for medisinsk behandling, pleie og omsorg til berørte personer til daglig, i kriser og i krig. Det involverer aktører på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå. Helse- og omsorgsdepartementet har det overordnede ansvaret for helseberedskapen.

Norge har en samlet offentlig helsetjeneste i fred, krise og krig. Det er utgangspunktet for planlegging av både sivil og militær helseberedskap. Akademikerne støtter anbefalingene om tydeligere nasjonale ambisjoner for dimensjonering av helseberedskapen og tydeligere planer for større helsekriser. I det ligger en utvikling av grunnberedskapen som sikrer beredskap. Akademikerne erfarer at det sivil-militære samarbeidet er mangelfullt slik det fungerer i dag. Det sivil-militære samarbeidet må videreutvikles og konkretiseres. Beredskapsplaner må samordnes.

Koronapandemien har vist oss hvor sårbare vi er når mesteparten av det vi trenger må importeres fra utlandet. Som Akademikerne [spilte inn](#) til evaluering av myndighetens håndtering av koronapandemien må man ha et godt beredskapslager, både av medisiner og smittevernustyr. Vi må også forsikre oss om at vi har den nødvendige kompetansen vi trenger for å møte utfordringer knyttet til uforutsette helsekriser som pandemi eller store ulykker.

For å sikre tilgang til medisiner, vaksiner og smittevernustyr mener Akademikerne at egenberedskapen må styrkes. Akademikerne støtter også anbefalingen om tettere samarbeid innad i Norden og med EU. Vi må være mer selvforsynt i form av egenproduksjon. Ikke bare vil dette gjøre oss bedre rustet til neste gang en krise rammer, men det vil samtidig skape flere arbeidsplasser og kan bidra til å øke verdiskapingen.

Kunnskapsberedskapen er også viktig. Akademikerne mener det vil være nyttig å ha registre over kompetanse som man kan hente inn ved behov. Det er et kjent faktum at vi trenger flere leger. Likevel har man ikke nok studieplasser eller LIS1- stillinger til å utdanne dem. Akademikerne mener det er en viktig prioritering for å sikre nok fagfolk.

28. beredskapskunnskap og beredskapskompetanse

Kommisjonen skriver at «Et motstandsdyktig samfunn forutsetter at både offentlige og private virksomheter har nødvendig tilgang til kunnskap og kompetanse». Dette er Akademikerne helt enige i. For å sikre beredskapen trenger vi folk med ulik bakgrunn, utdanning og kompetanse, og vi trenger tverrfaglige samarbeid.

Norge og norske institusjoner jobber tett med europeiske institusjoner om ulike forskningsprosjekter blant annet i Horizon-programmene. Internasjonale forskningssamarbeid er viktige og nyttige. Samtidig ser vi utfordringer rundt beredskap og sikkerhet knyttet til forskningssamarbeid med andre land. Det er blant annet utfordringer knyttet til samarbeid med land som Russland, Kina og Iran. Her har vi flere eksempler på saker knyttet til både enkeltforskere og større forskningssamarbeid. Det er en vanskelig balansegang å vurderer forskningssamarbeid opp mot potensielle sikkerhetsrisikoer. Institusjonene og ansatte trenger tydelige retningslinjer og relevant opplæring. Akademikerne mener dette vil bli stadig viktigere og er noe som bør følges opp i det videre arbeidet.

Akademikerne mener universiteter og høyskoler spiller en viktig rolle i å bidra til beredskapskompetansen i samfunnet. Livslang læring og omstillingsevne vil bli viktig fremover. Da er det viktig at etter- og videreutdanningstilbud også gis til de med høy utdanning.

Utdanning på alle nivå må så langt det er mulig opprettholdes, også i beredskapssituasjoner. Dette inkluderer skolegang for barn og unge, utdanningsløp ved universiteter og høyskoler, relevant spesialisering og etterutdanning.

Koronapandemien viste med tydelighet nytten av gode forskningsmiljøer. Det blir viktig å legge til rette for forskning underveis og i etterkant av beredskapshendelser. Robuste forskningsmiljø etableres i fredstid.

30. en beredskapslovgivning for hele krisespektret

Kommisjonen mener det er behov for en overordnet fullmaktslov som skal gi hjemmelsgrunnlag for krisehåndtering, og at "alle behov det er påregnelig at vil dukke opp i en krisesituasjon bør være utredet og regulert på forhånd." Akademikerne støtter at man må se på hvordan en mer overordnet beredskapslovgivning kan innrettes for å håndtere kriser. Dette må utredes videre.

Med vennlig hilsen,
Akademikerne

Lise Lyngsnes Randeberg
Leder